

Савовъ да проучи на самото мѣсто положението и да донесе въ главната квартира, за да се вземе решение. Въ избраната група, която е трѣбвало да събере необходимитѣ материали за това важно, съ тѣй тежки последици, решение, не влизатъ — по различни причини — командири, които сж изтѣкнали още въ Лозенградъ безуспѣшността и вредата на подобна операция.

На 2 ноемврий военната комисия, натоварена да изучи условията за атаката, заминава за Чаталджа, а на 3 ноемврий се получава въ щаба на армията една заповѣдъ, подписана отъ генералъ Савовъ за превземането на чаталджанскитѣ позиции. Пом. главнокомандуващиятъ не само, че не изпълнява решението на военния съветъ въ главната квартира — да се докладва предварително проучаването, за да се взематъ отъ щаба решения, но си присвоява и правата на началникъ щаба, който единствено дава нареждания за военни операции.

Още преди заминаването на генералъ Савова за бойната линия решението между него и Фердинанда за нападението на укрепленията е било вземено. Трѣбвало е да се бърза, не е могло да се изчака групирането на всички бойни сили за една стремителна атака, понеже Фердинандъ чувствуваше, че неговата възбрана да се не говори на съюзницитѣ по предложението за миръ, не може да има никакво практическо значение.

Изложени на едно обширно плато, безъ всѣкакви прикрития, подъ кръстосания огънь на германското командване, на 4 и 5 ноемврий, нашитѣ войскови части дадоха хиляди жертви, безъ да могатъ много да напреднатъ. Последва отстъпление и войската ни, която бѣше пламнала отъ болести вече десетъ дни, се настани въ влажни епидемични гнѣзда край линията на първото преживяно отъ началото на войната поражение. Това е чаталджанската атака, както тя ни се хвърли въ окото, като на обикновенъ боецъ, още въ момента, когато я преживѣхме. Ние нито можехме да обхванемъ широката стратегическа обстановка, голѣмия планъ на командването, сжщо и политическата задача на управата, която тя искаше да разрешава чрезъ нея, нито разбирахме какъ се излиза предъ модерна нѣмска крепостъ съ черни, стари орждия, нѣкои отъ които плюеха снарядитѣ въ нашитѣ бойни редици. Ние сждѣхме и негодувахме тогава само по непосредствени впечатления. Това бѣ една операция съвсемъ случайна, подета безъ всѣкакъвъ възторгъ и безъ никаква ржководна идея. Желание да се победи врага безспорно сжществувахе, но командваща воля да се достигне това — никжде не се забелязваше. Огънятъ бѣше изобщо вялъ, разхвърленъ по цѣлия фронтъ, тѣй разпилянъ, че даже противникътъ не можа да почувствува, че се възнамѣрява нѣкжде сериозенъ, сърсѣдоточенъ ударъ.

Вѣрвалъ ли е командирътъ, че съ тия срѣдства, при тази психология на всички, той би могълъ да овладѣе височинитѣ? Ако той е живѣлъ съ подобно убеждение, нѣмаше да остави повечето началници безъ ясно опредѣлени, безъ по-подробни директиви и нѣмаше да бжде тѣй скоро повлиянъ отъ първитѣ наши неуспѣхи. Атаката бѣше наложена на помощникъ главнокомандуващия, който нито има време, нито пожела да я обсжди като една неизбежна сериозна операция. Нѣма и куража да се противопостави срещу нея. Политическиятъ и личенъ капризъ, който я продиктува, налагаше или да се извърши тя веднага, което и стана, — докато не бѣше прието отъ насъ предложението за мира — или да се отхвърли. Всички доводи говорѣха да се изостави, но въпрѣки това, тя се заповяда. Това раздѣление въ душата на командувашия, създаде единъ бой безъ всѣкакво движение: частитѣ си останаха почти тамъ, кждето залегнаха отначало, като отлични мишени по ясно очертанитѣ, жълтеникави окопи.

Помощникъ главнокомандуващиятъ ржководѣше лично това сериозно сражение. Би могло да се предполага, че пулсътъ на единъ върховенъ командиръ, ще магнетизира душитѣ, ще създаде едно вихрено настѣпление. Такъвъ подема ние не ви-